

„...szerencsés ember vagyok, hiszen azért fizetnek, hogy olvassak.”

Életútinterjú a hetvenéves Bordás Győzővel

Bordás Győző könyvkiadó, szerkesztő, Márai-díjas prózaíró 1948. március 5-én született, tehát a minap ünnepelte 70. születésnapját. Ebből az alkalomból beszélgettünk vele újvidéki otthonában.

A Ferenc-csatornától Újvidékig

– *Verbászon születettél pontosan hetven évvel ezelőtt. Milyen emlékeid vannak a gyerekkorodból, milyen volt a családotd, hogyan töltöttétek a hét-köznapokat?*

– A gyerekkoromról csak a legszebbeket tudom mondani. Ötgyerekes családba születtem, egy hatalmas családi házban éltünk, hatalmas kerttel. Édesapám kertész volt. Ott volt a csatornapart is, külön élmény, által a szomszédaink a Pechánék voltak, ott egy nagy műterem volt. A Pechán-gyerekekkel nap mint nap együtt játszottunk. Valóban csak a szép dolgokra tudok visszaemlékezni. Talán csak egyetlen momentum a kivétel: az idősebb testvéreim valamilyen nyien tanultak zenélni, viszont engem már az első zeneóráról eltanácsoltak, mondván, hogy „ennek a gyereknek se hangja, se hallása, minek kínozzuk”. Gera tanár úr így vélekedett, ezért aztán hazaküldtek. Ekkor elkezdtem sakkozni, később pedig írni. Ezek azok a gyerekkori emlékek, amelyek lényegében meghatározóak voltak az egész életemre.

– *Személyes szálak fűznek Szirmai Károlyhoz, mert ő is Verbászon élt és dolgozott, bár nem ott született. A Szirmai Károly Emlékbizottság elnöke vagy. A Szirmai-hagyaték miért fontos számodra?*

– Szirmai Károly személye nagyon fontos volt számomra, ugyanis is amikor a 60-as évek második felében újvidéki gimnazistaként el-

kezdtém írni a *Képes Ifjúság*ba, Szirmai Károly volt az, aki olvasta az *Ifjúságot*, pedig hát, kiszámítottam, 57 évvel volt idősebb nálam. És amikor meglátta a nevemet, jött hozzánk virágért, és azt mondta: édes fiam, most eljössz hozzám, megmutatom a könyvtáramat. Megmutatta személyes Szenteleky-levelézését is. Mesélt a Németh Lászlóval való kapcsolatáról. Ehhez és közvetve az Újvidéki Televízióhoz is fűződik egy személyes élményem: amikor Németh László itt járt Újvidéken, akkor én magam jelentkeztem, ifjú titánként, hogy majd készítek vele egy lapinterjút az M Stúdió-beli szereplése előtt. Gyanakodva nézett rám Fejős István főszerkesztő meg Gobby Fehér Gyula akkori szerkesztő, kérdezték, hogy s mint képzelem a dolgot, és akkor elmagyaráztam nekik, hogy én Szirmai Károlytól sok mindent tudok Németh Lászlóról, és ráadásul éppen akkor Bori Imrétől Németh László-kurzust hallgattunk az egyetemen. Így történt, hogy a tervezett egyperces beharangozóból 5-6 perces riport lett, ez volt az én sikeres bemutatkozásom annak idején a televízióban. Visszatérve Szirmai Károlyhoz, annak idején tőle kaptam az első könyveket, Kosztolányi *Bölcsőtől a koporsóig* című regényét, Márai Sándor *Máglya* című könyvét. Ezeket azért adta, hogy „tessék ezt elolvasni, mert egy íróembernek így kell jellemet formálnia, így kell egy szituációt felépítenie!”. A következő héten megint el kellett hozzá mennem, be kellett számolnom róla, hogy mit olvastam ki abból a könyvből. Mondhatni, szigorú tanárom lett tehát Szirmai Károly. Nem volt kérdés számomra, hogy elvállaljam a Szirmai Emlékbizottság elnöki megbízatását – már mintegy húsz éve végzem az ezzel járó feladatokat. Minden évben kiosztjuk a Szirmai Károly irodalmi díjat, ami azt jelenti, hogy követnünk kell a magyar és a szerb nyelven megjelenő könyveket is, mert egyik évben magyar, a másikban szerb író kapja ezt a rangos elismerést.

– Tizenöt éves voltál, amikor Újvidékre kerültél az itteni gimnáziumba – és utána már itt is maradtál. Milyen volt ez a város abban az időben, te hogyan láttad, amikor ide kerültél?

– Nagynak tűnt számomra ahhoz képest, hogy Verbász egy kisváros volt, itt az emeletes épületek meg a központi rész a gyönyörű szecessziós épületeivel – számomra egy igazi nagyváros hatását keltette. Jól éreztem magam itt. A gimnázium nagyon jó közeg volt, rendkívül jó tanárokkal, például itt volt Fábri Nándor, Elizék Zsuzsa... Mirnics Júlia volt a magyartanárnőnk. Nagyon komoly önképzőköri munka is folyt annak idején. Akkor kezdtünk az *Ifjúság*ba dolgoz-

ni, annak is az Ifjú Műhely rovatába, ott jelentettük meg az első novellákat, kritikákat, majd 1966-ban felfigyelt ránk Ács Károly, a *Híd* akkori főszerkesztője, többünket már közölt is abban az évben. Tehát már több mint ötven éve annak, hogy elindultunk a pályán.

– *Többes számban beszélés... Kik indultak veled együtt, kik voltak a pályatársaid?*

– Igen, itt volt Podolszki József például, aki lakótársam is volt. Aztán Balogh István, Jung Károly, Hornyik Miklós, Utasi Mária, Bognár Antal, Danyi Magdolna, Fülöp Gábor és még sorolhatnám. Generációvá valahogy nem alakultunk, de sokan voltunk olyanok, akik akkoriban indultunk a pályán, és azt hiszem, talán hagyunk is valamit magunk után.

– *A gimnáziumot követően az újvidéki bölcsészkar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékére iratkoztál, de a diplomázás után sem hagytad abba a tanulmányaidat, 1977 és 1980 közt az irodalomtudományi szakot is elvégezted, majd 1984-ig posztgraduális tanulmányokat folytattál Újvidéken. Milyen témában kutattál, mi érdekelt akkoriban?*

– Abban az időben már szerkesztettem a *Hídat* Bányai Jánossal, és a *Hídnak* a története érdekelt, ebből írtam végül a disszertációmát is: a háború utáni *Híd* prózájából – ez érdekelt, lévén, hogy prózaíró lettem. A posztgraduális képzés nagyon jó volt, olyan tanárok voltak itt, mint például Pomogáts Béla, Ilia Mihály, Terestyéni Tamás, Németh G. Béla. Ezek 24 órás kurzusok voltak, mindegyik végén kisdolgozatot kellett írni, amire persze külön készültünk. A mieink közül Bori Imre és Bányai János is tanított bennünket a képzésen, és azt hiszem, itt többet megtanultunk, mint az előző négy évben összesen, mert itt már érett fejjel tudtuk, hogy mit akarunk és mi érdekel bennünket, célirányosan dolgoztunk és tanultunk.

Híd – Irodalom és képzőművészet között

– *Beszéljünk most a Hídról. 1976-ban kerültél a Híd irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirathoz, és egészen 2004 végéig szerkesztetted. Abban az időben, a hetvenes évek végén kik publikáltak a Hídban?*

– Csak néhány név a sok közül: Herceg János, Németh István, Brasnyó István, Gobby Fehér Gyula, Dudás Károly... Komoly írói gárdája volt a *Hídnak*.

– *Bori Imrével szoros munkakapcsolatban voltál. Ő volt a főszerkesztő, te voltál az első jobbkeze. Hogyan működött a munkamegosztás közöttetek?*

– Én voltam az, aki minden nap benn voltam a szerkesztőségben, és amellet, hogy igazgattam és főszerkesztettem, a *Híd* is mindig odafigyeltem. Ha kézirat jött, én voltam az első olvasója, én tartottam intenzív kapcsolatot a szerzőinkkel. Bori Imre hetente egyszer-kétszer jött be a szerkesztőségbe, annak idején ő még tanított is az egyetemen, neki ez másodállása volt, de nagyon becsületesen csinálta. Annak idején a *Híd* megengedhette magának azt a luxust is, hogy titkárnője lehetett. A közvetlen operatív feladatokat a titkárnő végezte, úgyhogy nekünk könnyű és szép dolgunk volt. Mindig is mondtam: én szerencsés ember vagyok, hiszen engem azért fizetnek, hogy olvassak – és ez így ment gyakorlatilag negyven éven keresztül.

– *Sok más munkád, vállalt kötelezettség mellett hosszú ideig voltál, maradtál a Híd szerkesztője. Miért tartottál ki e megbízatás mellett?*

– Nyolc évig Bányaival szerkesztettem a *Hidat* és húsz éven át Bori Imrével, azzal, hogy én akkor már igazgató és főszerkesztő is voltam, de a *Hídhöz* továbbra is ragaszkodtam, mert nagyon fontosnak tartottam a *Híd* szerepét irodalmi életünkben. 1976-ban, amikor Bányai Jánossal nekifogtunk, sok mindent kigondoltunk. Többek között a Műhely rovatot tartottuk nagyon fontosnak, mert az volt a célkitűzésünk, hogy fölterképezzük képzőművészeti életünket. Volt némi tapasztalatom a képzőművészet terén, gyerekkori barátaim voltak a Pechán testvérek, sok mindent hallottam, tanultam főleg az ifjabbik Pechántól. De kitűnő munkatársra találtunk például Bela Duranciban, aki a *Híd*ban megírta a vajdasági szecesszió történetét, fölterképezte a századforduló irodalmi életét, Nagybánya történetét. Egyéni életműveket is föl tudtunk ebben a rovatban dolgozni, többek között Balázs G. Árpádét, Hangya Andrásét, Pechán Józsefét, Oláh Sándorét és sorolhatnám még. Az az érzésem, hogy addig képzőművészeinkkel nem nagyon foglalkoztak, és nekünk sikerült az itteni, sőt a magyarországi köztudatba is behoznunk ezeket a neveket. Volt egy évfolyam, amikor mindig egy novellával vezettük be a számot, és ezekhez a novellákhoz Maurits készített egy-egy rajzot. Öröm volt szerkeszteni ezeket a számokat.

– *A Hídról beszélve nagyon nagy szerepet kap a visszaemlékezésedben a képzőművészet. Ezenfelül több képzőművészeti tárgyú kritikát, esszét*

is írtál. Honnan ered, miből táplálkozik esetekben a képzőművészet szeretete?

– A vajdasági képzőművészekkel kialakult személyes kapcsolatok, barátságok táplálták. A Pechánokról már beszéltem, de közeli kapcsolatban álltam Baranyi Károllyal is például. Hozzá kapcsolódik egy anekdota: még fiatal újságíró voltam, amikor a Szenteleky-díjat létrehoztuk, és akkor Pap József, Kristály Klára és Fehér Ferenc megbízatása volt, hogy dolgoztassanak ki egy plakettet Baranyi Károllyal. Újságíróként voltam jelen, amikor ő elkészített három változatot, és amikor az egyikre rábökött Pap József, hogy „ez lesz az”, akkor Baranyi fogta a másik kettőt, a térdén eltörte, és azt mondta: „Jó, legyen ez, és legyen ez egyedi példány. De ha kiöntötték a plakettet, az elsőt adjátok oda ennek a fiatal gyerekeknek, akit én Verbászról ismerek, mert ő itt a legfiatalabb, a legtovább ő tudja megőrizni.” Azóta is őrzöm ezt a plakettet, amit aznap kaptam. A többieket is jól ismertem... Balázs G. Árpádhoz is bevitt Bela Duranci. Aztán Ács Józsefnek a Forum-házban volt a műterme, állandóan följártunk hozzá. Ács Józseffel öt évig egy rovaton dolgoztunk. Tőle is rengeteget tanultam. Eljárt a Velencei Képzőművészeti Biennáléra, keresztül-kasul járta Európát, és hozta a híreket a modern festészetről. Hangya András zárkózott ember volt, Zágrábban élt, nem akart megnyílni. De aztán levelezés folytán sikerült a bizalmába férkőznöm, és ennek köszönhetően több mint ötven levélképem van tőle, mert mindig, mikor írt, akkor festett is valamit a levél mellé. A szobám fala tele van bekeretezett Hangya-rajzokkal.

Az újságíró-gyakornokságtól a vezérigazgatóságig

– Azt mondják, az igazi vezetők végigjárják a számlátrát a legalsó foktól a legfelsőig, elvégzik a legegyszerűbb munkát és aztán fokozatosan eljutnak a vezető beosztásig. Te is így voltál ezzel, hiszen a Magyar Szóban újságíróként kezdted, később folyóirat- és könyvszerkesztőként tevékenykedtél, végül a Forum Könyvkiadó Intézet igazgató-főszerkesztője lettél. Mire vagy a legbüszkébb?

– Büszke vagyok arra, hogy 41 évet egyhuzamban egy házban dolgoztam. Az újságíró-gyakornokságtól kezdve egészen a vezérigazgatói posztig mindent végigcsináltam, és az az érzésem, hogy minden időszakhoz szép élmények fűződnek. Különösen a kiadói tevékenységemre vagyok büszke, így utólag. 1987-ben, egy olyan korszak-

ban neveztek ki igazgató-főszerkesztőnek, amikor úgy éreztem, hogy sok minden beérik. És sikerült megvalósítanom azt, hogy például Szenteleky Kornél összes művét kiadtuk öt kötetben. Bori Imrével és Toldi Évával közösen szerkesztettük: be kellett gyűjteni az anyagot, mindennek utána kellett nézni, mindez nagy kihívás volt. Szintén öt kötetben jelent meg Bodor Anikó vajdasági magyar népzene-tára, nem beszélve arról, hogy akkor teljesedett ki Bori Imrének az irodalomtörténete, akkor született meg Gerold László Vajdasági magyar irodalmi lexikona... Ezek mind nélkülözhetetlen könyvek. Kitűnő szerkesztőkkel dolgozhattam együtt, olyan nagy nevekkal, mint Tomán László, Ács Károly, aztán később Toldi Éva, Bognár Antal. Velük élvezet volt dolgozni, mert mesterei voltak a szakmának.

– *Melyek voltak számodra a legkedvesebbek azok közül a kötetek közül, amit magad szerkesztettél?*

– Szerkesztői és olvasói szemszögből is minden könyv más és más. Németh István köteteit mindig nagy örömmel szerkesztettem. Az ő írásainak sodrása van, minden mondatot élvezni lehetett, szinte ragaszkodtam hozzá, hogy amit ő ír, azt én szerkeszsem majd. A személyes kapcsolat is hozzájárult ehhez persze. Herceg Jánossal szintén személyes kapcsolatban voltunk, komoly levelezésem van vele. Az ő könyveit is nagy élvezettel, örömmel szerkesztettem. De mivel 300 könyvet szerkesztettem meg, nehéz volna bármelyiket is kiemelni.

– *Ezek a kötetek és a többi, a Forumnál abban az időben megjelent könyv nagyobb példányszámban jelentek meg, mint a mai vajdasági magyar könyvek. Mekkora volt akkoriban általában egy-egy kiadvány példányszáma?*

– Egy átlagos példányszám 1000 és 3000 között mozgott, de voltak kiugró példák is. Például amikor Bányáival megszerkesztettük a *Messzike* című gyermekkötetünket, az 25 000 példányban jelent meg és egy év alatt elfogyott. Azt hiszem, ez volt a legnagyobb siker, ami a példányszámot illeti. Voltak nagy példányszámú könyveink, főleg a regények voltak népszerűek. Különösen a 68-as regény pályázatnál a díjazott regények második kiadásai. De a saját példámat is mondhatnám, mert *Az Úr órája* három kiadást is megélt, és ott volt a 3-4000 példány között. Ma már sajnos nincsenek ilyen példányszámok, hiába is akarná az ember erőltetni. 300-500 között tartunk példányszámban.

– Kevesebb az olvasó is, a másik viszont, egy kicsit az az érzésem, hogy mindannyian egyre inkább az internetre hagyatkozunk, és nem annyira a könyvet vesszük kézbe. Az olvasási szokások is megváltoztak, de mindenekfelett a fogatkozás az, ami megtette a magáét.

– *A Forum igazgatója is voltál, mégpedig elég viharos időszakban... Erre hogyan emlékszel vissza?*

– Ennek az időszaknak is megvan a szép meg a kevésbé szép oldala is. 1995 és 2000 között voltam vezérigazgató, ebbe beleesik a 99-es bombázás is. Az volt a borzasztó, hogy mikor megszólaltak a szirénák, én azt mondtam, hogy a Forum-házban biztonságosabban érzem magam az első emeleten, mint a saját lakásomban a 13.-on. De mindenkinek azt tanácsoltam, hogy aki nem érzi magát jól, az menjen haza. Nem lehet az embereket rákényszeríteni arra, hogy maradjanak ott, amikor megszólalnak a szirénák. Az is borzasztó volt, hogy ekkoriban sorra hagyták el az emberek az országot. Csak a kiadót három szerkesztő hagyta ott és költözött Magyarországra. És ebben az időben kezdődött tulajdonképpen a háznak és magának a kiadónak is a lezüllesztése... Viszont, szerencsére, elsősorban a magyarországi támogatásoknak, a művelődési minisztérium hathatós támogatásának köszönhetően sikerült megőriznünk, megtartanunk a házat is meg a kiadót is.

2010 és 2012 között voltam ismét igazgatója a háznak, akkor viszont sikerült meggátolnunk azt, hogy magánosítsák a házat – más-különbén úgy jártunk volna, mint nagyon sok társadalmi vállalat: tönkremegyünk. Viszont azt mondtam: nem, mi nemzeti kisebbségi ház vagyunk, az országnak kötelessége gondoskodni rólunk. Nehézségek árán, de megtartottuk a nyomdát is, a *Magyar Szót* is és a lapokat. Zsugorodott a vállalat... A valamikori 1200-ból 400–500 ember maradt. Mára még kevesebben vannak.

A legendáktól a családregényekig

– *Nem utolsósorban szépiró is vagy, a novellák mellett regényeket írtál főként: az első volt a Fűzfasíp 1992-ben, ezt követte a Csukódó zsilipek és a Katonaszökevény. A regényeid közül számodra melyik a legkedvesebb?*

– Talán az elsőszülött a legkedvesebb... Nagy élvezettel írtam. Bori Imre erősen buzdított. Mikor megírtam az első novellám, Bori azt mondta, hogy ezt regénnyé lehetne fejleszteni – ezt én komo-

lyan vettem, és sikerült is. A *Fűzfásípnak* komoly visszhangja is volt. A történet tulajdonképpen a békebeli időkben kezdődik a 20. század elején, és a háborús években ér véget. Az első világháború után, a két világháború közötti időszakban züllésnek indult sok minden, és ezt a *Csukódó zsilipekben* próbáltam regényszerűen megírni – kövte a csatornatörténethez, mert engem a Ferenc-csatorna mindig nagyon érdekelt, már gyerekkoromban sok történetet hallottam a csatornáról. Mint mondtam, kertészcsaládból származom, hozzánk naphosszat bejártak az emberek, virágért mindenki jött – ha gyerek született, ha temetésre mentek, ha esküvő volt... És mindig történeteket meséltek. Volt egy Balogh Gyula nevezetű vízimérnök, aki olyan érdekesen tudott mesélni a csatornáról, hogy azokat a sztorikat vétek lett volna nem megírni. Ugyanakkor elolvastam Majtényi Mihály *Élő víz* című regényét is... Volt tehát honnan táplálkoznom, és volt mit hozzáadnom mindahhoz, amit már tudtam, ezért írtam nagy élvezettel ezeket a regényeket.

– *A regényeid azért is érdekesekek, mert sok a vajdasági vonatkozásuk, ez teszi őket különlegessé.*

– Fontos számomra, hogy ezek vajdasági történetek, a regényekkel a múltunkat szerettem volna dokumentálni. Családi vonatkozásban is komoly múlttal rendelkezem: nemesi családból származunk, Mária Terézia 1763-ban a Bordás-ösömnek katonai érdemeiért nemesi rangot adományozott. Viszont ezt sikerült elkártyáznia, és 1785-ben már nincstelenként került Feketicsre. Mi az ötödik-hatodik leszármazottjai vagyunk. Rengeteg családi legenda is fűződik mindehhez, ezeket is beleszöttem a novelláimba, regényeimbe, mindezt persze fikcióval társítva, hiszen fikció nélkül nincs irodalom. Ez a családi címer mind a mai napig eredetiben is megvan a legidősebb bátyámnál, a karlócai levéltárban bukkantak rá. Van tehát miből merítenem... Nem is tudnám megállni, hogy mindezt meg ne írjam regényes történetekben.

– *Publicisztikai munkásságod gyűjteményes kötetek őrzik: az Üvegház című esszéket, a Ténta és repesz esszéket és kritikákat, Az Úr órája pedig tárcákat tartalmaz...*

– A publicisztikában is a regényíráshoz szükséges gördülékenység az, ami hajt, s akkor vagyok megelégedve magammal, ha van egy jó kezdő mondatom, és arra rá tudom építeni a mondanivalómat.

– *Ejtsünk szót irodalomszervezői tevékenységről is: nagyon sok rendezvényen voltál és vagy jelen szervezőként, beszélgetőtársként. Mi motívál arra, hogy ezt a szerepet is felvállald számos más kötelezettség mellett?*

– Szerkesztőként is az volt az egyik feladatomban, hogy az embereket mozgassam, összetartsam. Rendezvényekre eljárni, azokat megszervezni fontos, mert mindennek van hozadéka. Például a Kanizsai Író-táborba fontos elmenni, ebből született a *Kertek, parkok*, vagy a *Csönd városa* című kötet. Ha összefogunk és együtt csinálunk valamit, ha csoportosítjuk erőnket, abból születik valami, ami jó. Ezért amikor csak lehet, igyekszem minél több embert bevonni a munkába, és közösen felmutatni valamit.

Gyerünk, csináljátok!

– *Nyugdíjas vagy, de jelenleg sem nyugszol a szó szoros értelmében, hanem – mondjuk el, ha nem kulisszatitok – egy regényen dolgozol...*

– Igen, készül egy regény, családragény lesz ez is, lassan, aprólékos munkával dolgozom rajta. Kicsit félre kellett tennem, mert most egy novella- és esszékötetem jelenik meg hamarosan, várhatóan áprilisban, *A mi porunk* címmel. Ez is rólunk szól... Ezen a kézíraton kellett dolgoznom mostanában, a kiadó ezzel a kötettel lep meg születésnapom alkalmából. Emellett megszerkesztettem a Podolszki-émlékkönyvet, amelyet már most márciusban bemutatunk a bácsfeketehegyi Podolszki Emléknapon. Abból az alkalomból, hogy húsz éve létezik a Podolszki publicisztikai pályázat, az első díjas alkotásokat összegyűjtöttük a kötetbe, de a Podolszki-napokhoz kapcsolódó események anyaga is helyet kapott benne. Hasonló köteteket szerkesztettem már a Szenteleky-napokról, a Szirmai Károly-napokról is, ebbe a sorba tartozik majd ez a könyv is.

– *Milyen terveid vannak?*

– A regényem szeretném befejezni. Más terveim egyelőre nincsenek. Ki tudja, mennyi maradt még a földi életből – hetven fölött az ember ezen is elgondolkodik: hogy hányan-hányan elmentek azok közül, akikkel közeli kapcsolatban voltam, akikkel együtt dolgoztam... Akik már nincsenek.

– *Mit gondolsz az utánad következőkről, a fiatalabb pályatársakról, mit üzensz nekik?*

– Nagyon örülök, hogy az utóbbi években a *Híd* berkeiben nőtt egy újabb nemzedék, egy olyan nemzedék, amely, azt hiszem,

sikeresen tudja továbbvinni az örökséget – más módon, mint ahogyan mi csináltuk, de ez nem baj. Nagyon bízom az íróinkban, a műfordítóinkban, mert nagyon komoly munkát végeznek, és öröm látni azt, hogy utánunk is létezni fog a kiadó is, a *Híd* is, az egész irodalmunk. Szurkolni szeretnék: gyerünk, csináljátok, talán jobban is, mint mi csináltuk!

Orovec Krisztina